Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

# KLASİK REALİST TEORİ BAĞLAMINDA CEZAYİR'İN FAS KARŞITI BATI SAHRA POLİTİKASI

**Yasin ŞAHİN**
Afrika Çalışmaları Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Bölge Çalışmaları Enstitüsü, sahinyasin02@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2711-1769

Şahin, Yasin. "Klasik Realist Teori Bağlamında Cezayir'in Fas Karşıtı Batı Sahra Politikası". ulakbilge, 84 (2023 Mayıs): s. 471–480. doi: 10.7816/ulakbilge-11-84-07

**ÖZ**

Uluslararası ilişkilerde "donmuş veya unutulmuş" bir çatışma olarak görülen Batı Sahra meselesinde 45 yıldan beridir meseleyi çözme anlamında herhangi ciddi bir ilerleme sağlanamamıştır. 1991'den beridir Birleşmiş Milletler (BM) gözetiminde yürütülen bir referandum müzakere süreci olmasına rağmen Fas tarafının çıkarlarını korumaya yönelik tutumu müzakerelerin sonuca bağlanamamasında büyük rol oynamaktadır. Bölgesel güç olma anlamında Fas'a büyük bir avantaj sağlayan Batı Sahra bölgesi Cezayir için de ciddi bir mesele olup bu durum iki komşu devlet arasında bir güç mücadelesine sebep olmuştur. Bu anlamda bu çalışmada realist teori açısından Cezayir'in Fas karşıtı Batı Sahra politikaları ele alınacaktır. Bu açıdan önce teorik çerçeve sonrasında vaka ile ilgili bir zemin oluşturulacak sonrasında ise teori ve vaka arasında köprü oluşturulup çalışma sonlandırılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Batı Sahra, Fas, Cezayir, Realist Teori, Güç

*Makale Bilgisi:*
Geliş: 1 Mart 2023 Düzeltme: 28 Nisan 2023 Kabul: 22 Mayıs 2023

**© 2023 ulakbilge. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.**

## Giriş

Uluslararası ilişkilerde teori olayları ve olguları anlama, aralarında ilişki kurabilme ve analiz etmeye yarayan çerçeveler olarak ifade edilebilir. Bu anlamda uluslararası ilişkilerde teori ile ilgili çalışmalar oldukça eskilere dayanmaktadır (Arı, 2018: 1-2). Geçmişten günümüze ise uluslararası ilişkileri anlama ve açıklama noktasında hâkim teori çalışmamızın da çerçevesini oluşturan realist gelenek olmuş ve insanlık tarihinde zaman ve mekân ayırt etmeksizin insanoğlunun sürekli karşılaştığı meseleleri ele almıştır (Ersoy,2017: 159). Teori olarak ortaya çıkışı özellikle ABD'li birçok akademisyen tarafından 1648'de imzalanan Westfalya Barış Antlaşmasına dayandırılmaktadır (Düzgün, 2020: 258). Ortaya çıkışı bu tarihe dayandırılsa da aslında realist teorinin çok eskilere dayandığı da bilinmektedir. Nitekim M.Ö. 5.yy'da yaşamış Thucydides ve günümüzde yaşayan Mearsheimer'i realist teorinin birer temsilcisi haline getiren şey uluslararası ilişkileri anlama ve anlamlandırma noktasında sorulan soru ve verilen cevapların benzer olmasıdır (Ersoy, 2017: 160).

Realist teori her ne kadar yekpare bir teori olarak değerlendirilse de kendi içinde farklı akımları da barındırmaktadır: klasik realizm, yapısal realizm ve neoklasik realizm. Uluslararası ilişkileri anlamada farklı çıkış yollarına sahip olan bu akımlardan Klasik akım insanın davranış ve doğasından, Yapısal akım uluslararası sistemden, Neoklasik akım ise devlet-içi faktörlerden yola çıkar (Ersoy, 2017: 160-165). Çalışmanın başlığından da anlaşılacağı üzere bu akımlar arasından klasik akım konumuzun teorik çerçevesini oluşturmakta olup bu minvalde bundan sonra daha çok klasik realizm, klasik realizmin öne çıkan isimleri ve düşünceleri ve temel kavramlar ele alınacaktır.

Tarih boyunca her ne kadar birçok isim realist teoriye katkıda bulunmuşsa da teorinin kurucuları olarak bilinen belli şahsiyetler genel anlamda literatürde öne çıkmaktadır: Thucydides, Thomas Hobbes, Niccolo Machiavelli, Edward Halett Carr, Hans Morgenthau, Kenneth Waltz (Düzgün, 2020: 258). Realizm açısından devlet uluslararası ilişkilerde ana aktör olup uluslararası sistem ise anarşik bir ortamdır. Bu noktada devletler arasında sürekli bir çıkar çatışması olup nihai çözümü sağlayacak ve arabuluculuk yapacak bir üst otorite de bulunmamaktadır. Bu durumda ise devletler için yegâne amaç bu anarşi ve mücadele ortamında varlıklarını sürdürebilmek ve bunu yapabilmek için de temel araç olan güce ulaşmaktır (Aydın, 2004: 37). Bu açıdan Kauppi ve Viotti'ye göre realist teorinin özünü oluşturan dört tez vardır: Devletler uluslararası ilişkilerin tek ve ana aktörüdür, devlet doğası gereği üniterdir, devlet rasyoneldir ve sürekli olarak ulusal çıkarlarını en üst düzeye çıkarmayı hedefler ve bu da güç kullanmayı gerektirir, güvenlik ve siyasi meseleler dış politikanın tek ve yegâne amacını oluşturur (Éthier, 2010).

Güç ve güvenlik ilişkisi de realist teorinin anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Daha önce de belirtildiği gibi uluslararası ortam anarşik bir yapıya sahip olup bu ortamda devletlerin üzerinde bir güç mercii bulunmadığı için devletler diğer devletleri güvenliklerine tehdit olarak görmekte ve bu tehdidin baskısı altında kalmamak içinse güçlü olmayı ve güce ulaşmayı gaye edinmektedirler. Bu anlamda realist teoride güvenlik kavramı aslında güvensizlik veya güvende olmama durumu üzerinden değerlendirmektedir.

Realist teorinin güvenlik meselesine yaklaşımı 3 nokta üzerinden değerlendirilmektedir. Buna göre: Devlet güvenliği öncelikle olup bireyin güvenliğe de devletin güvenliğine bağlıdır; Aktörlerin eylemlerini yönetebilecek bir üst merci bulunmadığı için sistem anarşiktir; Güvenliğin sağlanması ve anlaşmazlıklarda başarı göstermek gücü gerektirmektedir (Haser, 2018: 15).

Realistler açısından insan doğası kötü olup insanın esas amacı gücü eline geçirmektir. Gücü elde etme çabası ise haliyle sürekli bir mücadele ortamına yol açmaktadır. Dolayısıyla bu noktadan yola çıkıldığında ise uluslararası ilişkilerin bir güç mücadelesi olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Dursun, 2017: 70). 17. yüzyılda yaşamış olan Thomas Hobbes'in fikirleri açısından bakıldığında hâkim bir üst gücün bulunmadığı doğa ortamında herkesin birbirine karşı olduğu bir savaş ortamının meydana geleceği anlaşılmaktadır. Bunun nedeni de insan tabiatında bulunan ve mücadeleye yol açan şu üç sebebin bulunmasıdır: Rekabet, güvensizlik ve şan (Ertoy, 2019: 4). Aslında Hobbes'in düşünceleri üzerinden de anlaşılacağı üzere uluslararası sistemde hâkim bir gücün olmayışı devletlerin birbirlerine karşı güvensiz olmasını ve bunun da sonucunda rekabet ortamının oluşacağı anlaşılmaktadır.

16. yüzyılda İtalya'da yaşamış olan Machiavelli ise rekabetin iki yolunun olduğunu ve birincisinin hukuk(insani), ikincisinin ise kuvvet(hayvani) olduğunu düşünmektedir. Realist teoride önemli olan güvenlik durumuyla ilgili olarak da Machiavelli'nin Prens adlı kitabında geçen şu ifadesi oldukça önemlidir: *"Yapılması gereken için yapılanı terk eden kişi kendi muhafazasından ziyade kendi yıkımını öğrenir."* (Ersoy, 2017: 168). Machiavelli tüm devletlerin uluslararası ortamda birer tehdit olduğunu ve güvenliğin sağlanmasında ise iyi bir yönetimin gerekli olduğunu düşünür. Nitekim kendisi dönemindeki İtalyan prenslere iktidarda durmanın yolunun güç politikaları üzerine kurulmuş siyasal hareketlerden geçtiğini telkin etmiştir (Haser, 2018: 16).

Realist teori açısından güvenliğin sağlanmasında temel araç güç olup güçlü olmak ise hayatta kalmanın tek çaresidir. Bu anlamda anarşinin hâkim olduğu uluslararası sistemde devletler birbirlerine güvenmez ve başka bir devletin kendine tehdit oluşturmasından korkar. Realist teorinin temsilcilerinden olan Morgenthau'nun yaklaşımı insan doğasında bencilliğin olduğunu ve bu anlamda ilişkileri belirleyen temel unsurun güç olduğu zerine kuruludur. Bu durum savaşa yol açtığı için bundan kurtulmak da ancak yönetimin bir üst otoriteye devredilmesine bağlıdır (Haser, 2018: 16). Yine Morgenthau güç konusuna ulusal güç açısından yaklaşmakta ve ulusal gücün bir ulusu diğer bir ulusa karşı daha güçlü kıldığını düşünmektedir. Ulusal gücü oluşturan önemli unsurlardan biri de askeri güçtür çünkü devletin amacı güvenliğin sağlayıp hayatta kalmak ve diğer devletlere karşı üstünlük sağlamaktır (Keyik ve Erol, 2019:27-31).

Askeri güç ise realist teorinin diğer bir temsilcisi olan Clausewitz'in savaş ile ilgili düşüncelerinin ele alınmasını gerektirmektedir. Buna göre savaş siyasetin bir parçası olup insan ilişkilerinin bir biçimidir. Savaş aslında düşmanınızı iradenizi yerine getirmeye zorlamaktır (Karaosmanoğlu, 2007: 72).

Konumuzla ilgili olarak realist teorinin diğer bir önemli konusu da güç dengesidir (*balance of power*). Güç dengesi geniş ve dinamik bir ifade olup birçok farklı anlama gelebilmektedir. Ancak özünü belirtmek noktasında güç dengesi güçlü bir devletin tahakkümünden kaçınmak için yapılan eylemlerin bütünüdür denebilir. Güçlü bir aktörün yükselişine direnmek için başkalarıyla ittifak yapmak, güçlü komşusuyla savaşta olan zayıf aktörlere destek vermek, diplomatik pazarlık vesilesiyle takas ve tazminat teklifleri vb. stratejiler bu anlamda güç dengesini sağlamada izlenen yollara örnek olarak gösterilebilir (Martres, 2004: 26). Morgenthau için güç dengesi ve güç mücadelesi kavramları birbirlerinin işlevlerini yerine getirmektedir. Buna göre güç dengesinin sağlanmaya çalışması zaten bir güç mücadelesine girildiğinin göstergesidir. Yine Morgenthau'ya göre güç dengesi sağlama noktasında 4 ana araç vardır: Silahlanma, böl ve yönet, ittifak oluşturma ve toprak paylaşımı. Belirtilen bu araçlara ek olarak savaş ve askeri araçların da eklenebileceği düşünülmektedir (Keyik ve Erol, 2019: 40). Çalışmamızda aslında bu 4 araçtan ittifak oluşturmanın vaka açısından anlam kazandığını belirtmekte fayda vardır. Bu anlamda Thucydides'in Peloponnez Savaşı'nın asıl sebebi olarak Atina'nın gitgide gücünü arttırması ve bu durumun Sparta'yı korkutmasıdır. Nitekim Sparta bu durumu engellemek adına güç dengesine yönelmiş ve Atina'ya karşı ittifak yolunu seçerek savaşa girmiştir (Ersoy, 2017: 167).

**Batı Sahra Bölgesinin Geçmişi ve Önemi**

Batı Sahra bölgesi coğrafi ve tarihi anlamda Kuzey Afrika bölgesine mensup olup Fas, Cezayir ve Moritanya ile kara sınırları olan ve sınırları kendi iradesi dışında çizilmiş olan bir bölgedir. Sınırları itibariyle 266.000 km2'lik bir alandan, coğrafi açıdan ise El-Hamra ve Rio de Oro diye iki bölgeden müteşekkildir. Sınır anlamında bölgeyi daha iyi tanımak için sınırların Afrika'daki diğer birçok sınır gibi sömürgeci güçler tarafından belirlenmiş olup reelde kesin bir şeye karşılık gelmediklerini belirtmek gerekmektedir (Khadija,1997, 15). İklimi itibariyle kurak ve sıcak olan bölgede nadiren yağış meydana gelmektedir. Birkaç dağ sırası dışında genellikle düz çöl ovalarından bölgede fiziki coğrafya şartlarından dolayı su kıtlığı ve bununla birlikte tarımsal kıtlık yaşanmaktadır (Garcia, 2018: 14). En büyük şehri Ayun[1] olan Batı Sahra nüfus anlamında dağınık bir gösteriyor olup Fas kontrolündeki bölge, Polisario[2] kontrolündeki bölge ve Cezayir'deki mülteci kamplarında yaşayanlarla birlikte yaklaşık 652.000'in üzerinde bir nüfusa sahip (Bayram, 2019: 168) olup etnik açıdan kendilerini Sahravi veya Batı Sahralı olarak tanımlamaktadırlar.Tarihi anlamda bölge sırasıyla Fenikeliler, Kartacalılar, Romalılar ve Bizans hakimiyetinde yaşamış olup 13. yüzyılda İslamlaşmış ve 15. yüzyılda gelindiğinde Avrupalıların ilgisini çekmiştir. Nitekim ilk olarak Portekizliler sonrasında İspanyol etkisine şahit olan bölge 16. ve 17. yüzyılda Avrupalı sömürgeci güçler için rekabet sahasına dönüşmüş ve nihayetinde kesin olarak İspanyolların hakimiyetine girmiştir (Caner ve Şengül, 2019: 1324-1325). 1884 Berlin Konferansı ile bölgede kalıcı hale gelen İspanyollar, kolonileri haline getirdikleri bölgenin sınırlarını 1912'de o döneme kadar hakimiyet mücadelesi yaşadıkları Fransızlar ile birlikte belirlemişlerdir (Falloul, 2014: 5-6). 1975 yılına kadar fiili olarak İspanyol işgalinde kalan Batı Sahra için komşularının bağımsızlıklarını kazanmış olması bir direniş atmosferinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim Batı Sahralılar 1956'da bağımsızlığını kazanmış olan Fas'ın da desteğiyle İspanyollara karşı mücadele vermiş ancak Fas'ın kendi toprakları üzerinde hak iddia ettiğini fark edince bu mücadelede yalnız kalmışlar ve 1975 yılına gelindiğinde günümüze kadar sürecek olan Fas ilhakıyla yüzleşmişlerdir (Bontems, 1984: 49-50). 1972 yılında bölgede bulunan zengin fosfat kaynaklarının keşfi halihazırda bağımsızlığını kazanmış olan Fas, Cezayir ve Moritanya için iştah kabartıcı bir gelişme olmuş ve bölge henüz İspanyollar fiilen çekilmeden önce hem bölgesel hem de uluslararası bir mesele haline gelmiştir. Bu durum ise Batı Sahra'da örgütlü bir yapının doğmasına neden olmuş ve Batı Sahralılar adına bağımsızlık mücadelesi verecek olan Polisario Cephesi 10 Mayıs 1973'te kurulmuştur (Caner ve Şengül, 2019: 1327).

[1] Batı Sahra'nın başkenti olarak bilinmekte ancak 1975'ten beridir Fas tarafından kontrol edilmektedir.

[2] Frente Popular de Liberación de Saguía el Hamra y Río de Oro/Saguia el Hamra ve Rio de Oro'nun Kurtuluşu İçin Halk Cephesi

9 Eylül 1975'te İspanya ve Polisario Cephesi bölgenin Polisario kontrolündeki bir yönetime devredilmesiyle ilgili bir anlaşmaya vararak bölgesel güçlerin çıkarlarını tehlikeye sokmuştur. Aradan çok zaman geçmeden bölge üzerinde hak iddiası bulunan Fas, Batı Sahra topraklarına ulusal nitelikte bir yürüyüş[3] gerçekleştirmiş ve bölgeden çekilmeye hazırlanan İspanya üzerinde bir baskı oluşturmuştur. Nitekim bu baskı 14 Kasım 1975'te İspanya, Fas ve Moritanya arasında imzalanacak olan Madrid Antlaşmasına ortaya çıkarmış ve bu anlaşma ile birlikte İspanyollar bölgeyi Fas ve Moritanya'ya bırakmışlardır (Başıbüyük Tekin, 2019: 37-43). Bölgeyi aralarında paylaşan Fas ve Moritanya'ya karşı Polisario Cephesi silahlı mücadele başlatırken siyasi anlamda ise 1976'da Sahra Arap Demokratik Cumhuriyeti'ni (SADC) kurmuştur. 1979'a gelindiğinde Moritanya kendi iç problemlerinden dolayı Polisario ile anlaşıp bölgeden çekilmiş ancak Fas, bu toprakları da ilhak etmiş ve bölge 1991'e kadar sürecek olan Fas-Polisario sıcak çatışmalarına sahne olmuştur (Faty, 2016: 43). Çatışmalardan etkilenen binlerce Sahralı Cezayir'e göç ederken Fas 1980 yılında Polisario ile arasına kuzeyden güneye uzanan 2700 km'lik bir duvar inşa etmiştir. Bu dönemde BM Fas'ın egemenliğini illegal olarak tanıyan ve kınayan kararlar almıştır. Oluşturulan baskı ve çatışmalardan bunalan taraflar 1991'de Batı Sahra'nın kendi kaderini tayin etmesi için anlaşmaya varmışlar ve Batı Sahra Referandum Misyonu (MİNORSU) oluşturulmuştur (Correale ve Martin, 2015: 24-25). Ancak günümüze değin süren bu süreç beklenen çözümün temelini oluşturamamış ve Batı Sahra meselesi günümüze "Donmuş veya Unutulmuş" bir çatışma olarak gelmiştir. Bu anlamda bugün bölgenin %80'i Fas, %20'si ise Polisario Cephesi/SADC kontrolündedir (Martin, 2011: 43). 45 yılı bulan bu çatışmanın ana aktörleri Fas ve Polisario Cephesi olmakla birlikte Polisario'yu destekleyen Cezayir de dolaylı dahi olsa bu mücadelenin taraflarından biri haline gelmiştir. Nitekim çalışmamızın odaklandığı nokta Batı Sahra meselesini genel hatlarıyla anlamakla birlikte Cezayir'in neden Polisario'yu desteklediği ve bu desteğin Fas karşıtı bir politikaya nasıl dönüştüğünü realist bağlamda ele almaktır. Fas ve Cezayir arasında bir rekabet sahası haline gelen Batı Sahra alt başlıklarda jeopolitik ve ekonomik açıdan ele alınacaktır.

**Jeopolitik Önemi**

Coğrafyayı merkeze alan klasik jeopolitiğin realist uluslararası ilişkiler teorisiyle özdeşleştirilmesi ve Spkyman ve Kennan gibi isimlerin hem klasik jeopolitik için hem de realizm için kurucu isimler olarak gösterilmesi jeopolitik-realist teori arasındaki yakınlığı ciddi bir boyuta taşımaktadır (Erşen, 2020). Nitekim hem realist teori hem de jeopolitik güç merkezli ve devleti aktör olarak gören bir yapıya sahiptir (Özsavaş Atay, 2016: 146). Bu anlamda Batı Sahra bulunduğu coğrafi konum itibariyle geçmişten günümüze rekabete sebep olan bir jeopolitik öneme sahiptir. Afrika'nın Atlantik kıyılarında (1200 km kıyı şeridi) bulunan bölge hem Avrupa ve Gine Körfezi'ne yakınlığı hem de Kuzey ve Güney Amerika kıyıları ile çoklu bir projeksiyonla karşı karşıya olması bölgeye jeostratejik bir kavşak rolü vermiştir (Garcia, 2018: 13). Antik çağlarda deniz üslerinin kurulması, Avrupalıların 15.yy'da bölgeye ulaşmaları ve 20.yy'da bölgenin bir nüfuz paylaşma sürecine sahne olması (Caner ve Şengül, 2019: 1345) aslında bölgenin jeopolitik öneminden kaynaklanmıştır denebilir.

Batı Sahra'nın İspanyol işgalinden sonra bir sorun olarak günümüze ulaşması da yine bölgesel anlamda oluşturduğu jeopolitik cazibeden kaynaklanmıştır. Bu anlamda henüz İspanyollar çekilmeden önce bağımsızlıklarını kazanmış olan Fas, Cezayir ve Moritanya gibi komşu devletler Batı Sahra'yı bölgesel güçlerini pekiştirmek için pay alınacak bir alan olarak görmüşlerdir (Garcia, 2018: 25). Nitekim o süreçte Fas çeşitli süreçlerden sonra bölgeyi kontrol altına almış ve diğer aktörlere karşı jeopolitik bir üstünlük sağlamıştır. Bu anlamda güçlü ve Batı Sahra üzerinde tam egemenlik sağlamış bir Fas bölgesel jeopolitik dengeler açısından Cezayir için bir tehdit haline gelmiş ve Cezayir Polisario Cephesi ve SADC'nin hamisi haline gelmiştir. Fas'a karşı mücadele veren yapıları destekleyen Cezayir için bölgenin jeopolitik konumu Fas'a karşı üstünlük kurabileceği bir saha olarak önem teşkil etmektedir (Yılmaz ve Kemal, 2020). Realist teori açısından önemli olan güç-güvenlik ilişkisi bağlamında okuyabileceğimiz bu durum Cezayir-Fas arasında jeopolitik önemi yüksek bir mücadele sahasının oluşmasına neden olmuştur. Bu anlamda Cezayir için bölge hem Fas'a karşı sağlanacak bir üstünlük hem de 1200 km'lik bir kıyı üzerinden Atlas Okyanusu'na ulaşmak açısından ciddi bir önem arz etmektedir.

**Ekonomik Önemi**

Jeopolitik açıdan kritik bir öneme sahip olan Batı Sahra, 1960'larda zengin fosfat yataklarının keşfedilmesi neticesinde hem uluslararası hem de bölgesel anlamda dikkatlerini üzerine çekmiştir. Demir, titan, manganez, altın, uranyum ve tuz gibi kaynakların varlığıyla birlikte ekonomik anlamda dikkate değer kaynak fosfat olmuştur. Bukra ve Ayun çevresinde bulunan fosfat yatakları kaliteleri itibariyle dünya çapında bilinmektedir. 2015'te Çin'den sonra ikinci büyük üretici olan Fas bölgedeki fosfat kaynaklarını işletmektedir. Bölgenin rezerv anlamında 1,1 milyar $m^3$ fosfata sahip olduğu tahmin edilmektedir. Bu fosfat varlığı dünya fosfat pazarında ana üretici haline gelmesi açısından Fas'ın konumunu sağlamlaştırabilecek bir alandır (Guibbaud-Navaud, 2016: 31-32).

[3] 6 Kasım 1975 Yeşil Yürüyüş: Fas Kralı II. Hasan'ın çağrısıyla yaklaşık 350.000 Faslı ellerinde Kur'an ve Fas bayraklarıyla Batı Sahra'ya yürümüş ve bugün ülke tarihinde ulusal bir anlam kazanmıştır.

Ekonomik açıdan diğer bir konu ise bölgenin Atlas Okyanusu'na 1200 km'lik bir kıyısının olmasıdır. Balıkçılık anlamında bu büyüklükte bir kıyı şeridi bölgeye büyük bir avantaj sağlamıştır. Ancak bu durum Atlas'ın zengin sularından faydalanmak isteyen devletler için geçmişten günümüze bölgeyi bir çıkar sahası haline getirmiştir. Bu anlamda kıyı bölgesi tamamen Fas kontrolünde olan bölge Fas balıkçılığının %78'ini temsil ediyor olup çoğunluğu Faslı olan 100.000-200.000 civarında kişiye de iş sahası oluşturmaktadır (D'Othée, 2016).

**Batı Sahra Üzerindeki Bölgesel Mücadele**

Bu bölümde Kuzey Afrika bölgesinin iki büyük devleti olan Fas ve Cezayir'in Batı Sahra politikaları ele alınacaktır. Bu anlamda geçmişten günümüze bu politikaların nasıl seyrettiği ve hangi argümanlar çerçevesinde olgunlaştıkları üzerinde durulacak olup bunun sonrasında ise bugün iyi olmayan ikili ilişkiler daha çok Batı Sahra üzerindeki bölgesel hakimiyet mücadelesi üzerinden ortaya konacaktır.

**Fas'ın Batı Sahra Politikası**

1956 yılında bağımsızlığını kazanan Fas İspanyollara karşı bölgedeki en güçlü aktör olmuştur. Nitekim 1970'lerin başında İspanyolların Batı Sahra'dan çıkışını kaçınılmaz olarak gören Fas henüz İspanyollar ayrılmadan Cezayir ve Moritanya ile bölgenin bölüşülmesi noktasında avantajlı olacağı bir anlaşma sağlamaya çalışmış (Garcia, 2018: 25) ancak sonrasında Fas tek başına bölgeye hâkim olmuştur. Büyük Fas İdeali ve Fas'ın Batı Sahra toprakları üzerindeki hak iddiası (Başıbüyük Tekin, 2019: 49) günümüze değin ulaşan Fas hakimiyetinin fikirsel temellerini oluşturmuş denilebilir. Özellikle 1979'da Moritanya'nın bölgeden çekilmesi sonrasında Fas fiili olarak bölge üzerindeki hâkim güç olmuştur. Aslında 1970'lerin başında Batı Sahralılarla birlikte İspanya'ya karşı direniş gösteren Fas daha önce de belirtildiği gibi İspanya'nın bölgeden çıkışını kaçınılmaz görünce bu tavrını kendi menfaatleri doğrultusunda değiştirmiş ve bu durum Batı Sahralılar tarafından da geç olmadan fark edilmiştir. Nitekim İspanya'nın bölgeden ayrılması sürecinde Fas Kralı II. Hasan'ın çağrısıyla yaklaşık 350.000 Faslı 14 Kasım 1975'te Batı Sahra topraklarına yürümüş[4] ve Batı Sahra üzerindeki hak iddiasını ulusal boyutta bir eylemle ortaya koymuştur. Ancak 1975'te başlayan Fas ilhakına karşı daha önceleri İspanyollara karşı bağımsızlık mücadelesi vermek için kurulmuş olan Polisario Cephesi 1991'e kadar sürecek olan gerilla mücadelesine girmiştir. Bu dönemde kıyı bölgesi kontrolü altına alan Fas Polisario ile arasına bir kum duvarı inşa etmiş ve aslında bu duvarla birlikte bugün bölge içinde Fas ve Polisario için belirtilen %80- %20'lik kontrol sahaları şekillenmiştir (SEM, 2008: 3). Yine bu süreçte II. Hasan Cezayir sınırlarında bulunan ve Batı Sahralıların göç ettiği Tinduf şehrindeki Batı Sahralılara anavatana dönmeleri çağrısında bulunmuş ve bu çağrı nispeten de olsa karşılık bulmuştur (Buteau, 2005: 40). 1991'de tarafların BM'nin de inisiyatifiyle birlikte anlaşması sonrasında kendi kaderini tayin hakkı için referandum görüşmeleri başlamış ancak o günden bugüne halen referanduma dair bir ilerleme kaydedilmemiştir. Fas'ın Batı Sahra politikası bu anlamda bölgede bağımsız bir devletin ortaya çıkmaması ve BM'nin tanıdığı bir şekilde Batı Sahra'yı Fas'a entegre etmek üzere olmuştur denebilir (Başıbüyük Tekin, 2019: 98). Bu anlamda Polisario Cephesi Fas'ın bölgenin demografik yapısını sistematik bir şekilde değiştirmeye çalıştığını ve bu yüzden de zaman kazanmak adına referandum müzakerelerini uzattığını iddia etmektedir (Yılmaz ve Kemal, 2020). Fas'ın bölge ile ilgili diğer bir stratejisi de diplomatik anlamda buradaki egemenliğini kabul ettirmektir. Fas bu minvalde özellikle SADC tarafından başkent olarak tanınan en büyük şehir Ayun'da yabancı diplomatik misyonların yerleşmesi için diplomasi yürütmektedir (RFİ, 2020). Son olarak siyasi mücadeleler sürerken Fas bir taraftan da bölgenin sosyal ve ekonomik kalkınmasını sağlamak için çeşitli çalışmalar da yapmaktadır (Senat, 2019).

**Cezayir'in Batı Sahra Politikası**

1962 yılında Fransa'dan bağımsızlığını alan Cezayir için Batı Sahra meselesinde şu 3 hedef üzerinden hareket ettiği belirtilmektedir: Fas ve Kral II. Hasan'a çatışmanın tüm sorumluluğunu yüklemek, Polisario Cephesini Batı Sahralı kabilelerin meşru muhatabı ve tek temsilcisi olarak tanıtmak ve SADC'a uluslararası arenada kalıcı bir tanınırlık kazandırmak (Belkaïd, 2009: 340). 1975 yılında Fas'ın Batı Sahra bölgesini ilhak etmesini bir tehdit olarak gören Cezayir bağımsızlık için mücadele veren Polisario'yu desteklemiş ve bu desteğini de sürdürmektedir (Bayram, 2019: 174). Nitekim Fas'ın bölgeyi ilhakı sırasında Cezayir Devlet Başkanı olan ve kendisini üçüncü dünyanın ve anti-emperyalist mücadelenin kalesi olarak gören Huari Bumedyen için Cezayir kesinlikle Polisario'yu desteklemeliydi. Bu destek aynı zamanda 1963'te Fas ile yapılan Kum Savaşı'nda alınan yenilgiyi unutturmak adına önemliydi (I Mas, 1999: 123). Cezayir bölgenin jeopolitik önemi açısından desteklediği Polisario Cephesi'nin bağımsızlığını kazanması durumunda Fas yerine bağımsız ve dost bir Batı Sahra üzerinden Atlas Okyanusuna ulaşarak Fas'a karşı jeopolitik üstünlük elde etmiş olacaktır (Yılmaz ve Kemal, 2020). Ekonomik olarak ise Batı Sahra'nın bağımsız bir devlet olması Cezayir'in fosfat gibi ekonomik kaynaklara (Bayram, 2019: 174) ve Atlas'a açılan limanlara kolaylıkla ulaşmasını sağlayacakken Fas'ın bölgede tanınmış ve tamamlanmış bir hakimiyeti ise bunu engellemiş olacaktır (Başıbüyük Tekin, 2019: 115). Aslında her ne kadar Cezayir Batı Sahra meselesinde taraflardan biri olduğunu kabul etmese de bölgenin kendi kaderini tayin hakkından faydalanmasını destekleyen bir tavır göstermekte ancak Fas cephesinde bu desteğin farklı bir boyutta olduğu iddia

[4] Yeşil Yürüyüş

edilmektedir. Ancak uzmanlar tarafından da belirtildiği gibi Cezayir'in bu meseledeki pozisyonu esas olarak Fas ile yaşadıkları jeopolitik anlaşmazlıktır (Crisis Groupe, 2007: 13).

Cezayir cephesi açısından 1991'de yaşanan ateşkes anlaşmasına kadar Polisario'ya lojistik ve askeri destek verildiği yaygın bir iddia olup bu desteğin ateşkesten sonra azaldığı belirtilmektedir (Baghzouz, 2007). Cezayir için Polisario'ya verilen askeri, maddi ve lojistik destek zamanla bir külfete dönüştüğü de belirtilmiştir. Bu külfetin diğer bir yönü de Tinduf'ta biriken mülteci nüfusla birlikte bölgede asayişi sağlamak için Cezayir'in bölgede askeri bir varlık bulundurması zorunluluğunun ortaya çıkmasıdır (Martin, 2011: 57). Günümüzde Cezayir'in Batı Sahra'ya daha çok diplomatik anlamda hamilik ederek uluslararası arenada SADC'nin meşruiyetini kabul ettirmeye çalıştığı daha önce zaten belirtilmişti. Bu minvalde SADC yöneticileri de Cezayir'i uluslararası arenaya açılan bir kapı olarak gördüğü düşünülebilir. Nitekim 2016 yılında SADC Devlet Başkanı olan İbrahim Gali'nin ilk ziyaretini Cezayir'e yapması Fas tarafından tepkiyle karşılanmıştır (Bayram, 2019: 175). Jeopolitik ve ekonomik yönlerinin dışında Cezayir için Batı Sahralılara verilen destek her şeyden önce sömürülen bir halkla dayanışma meselesi olarak da görülmektedir (Martin, 2011, 51). Bununla birlikte Cezayir iç siyasetinde de Batı Sahra politikası iktidar için mücadele veren karşıt taraflar arasında birbirlerini tarttıkları bir meseledir. Nitekim taraflar bu konudaki duruşta en ufak bir gevşemeyi kınamak için birbirlerini izlemektedirler (Khadija, 2016: 3). Cezayir bugün Polisario Cephesi'nin en büyük destekçisi olup kendi toprakları içerisindeki Tinduf Mülteci Kampı teşkilatlanma açısından Polisario'nun merkezi durumundadır (Caner-Şengül, 1338). Bunun yanında 170.000'in üzerinde mülteci de birçok problemle birlikte Tinduf'taki kamplarda yaşamaktadır (TSA, 2018). Bu şekilde iki ülkenin de Batı Sahra politikaları ortaya konulmuş olup şimdi de Batı Sahra meselesi üzerinden ikili ilişkiler incelenecektir.

**Cezayir-Fas İlişkileri**

Cezayir-Fas ilişkileri iki modern devlet olarak çok eskiye dayanmamaktadır. Aynı ülke tarafından sömürgeleştirilen iki ülke yönetim geleneği olarak birbirlerinden farklıdırlar. Bu anlamda Cezayir Fas'ın muhafazakâr monarşik rejimini, Fas ise Cezayir'in sosyalist rejimini kendisine bir tehdit olarak görmüştür (Başıbüyük Tekin, 2019: 56). Bugün bölgede nüfuz mücadelesi açısından birbirlerini rakip olarak gören bu iki devletin sınırları bağımsızlıklarını kazandıkları dönemde sömürgeci güçler tarafından çizilmiş ve bu durum da çok geçmeden iki devlet arasında yaşanan sınır anlaşmazlığıyla birlikte 1963'te Kum Savaşı'nın yaşanmasına neden olmuştur (Kaya, 2016: 657). Bu anlamda özellikle Fas'ın tutumu ve irredentist bir düşünce üzerine kurulu Büyük Fas İdeali, Cezayir için bir tehdide dönüşmüş ve nitekim Kum Savaşı sonrasında birbirlerine karşı pozisyon alan bu iki devlet Batı Sahra meselesi üzerinden ise iyice ters düşmüşlerdir. Özellikle Fas'ın Batı Sahra üzerindeki güçlü hak iddiası ve bölgeyi kontrol altına alması Cezayir tarafında Batı Cezayir ile ilgili endişeleri arttırmıştır. Bu anlamda Büyük Fas İdeali çerçevesinde Batı Cezayir üzerinde de hak iddia eden Fas, Batı Sahra'yı kontrol altına alarak Cezayir'in aleyhinde olacak bir bölgesel güce kavuşmuştur (Başıbüyük Tekin, 2019: 57). Sınır meselesinden sonra Batı Sahra bölgesi üzerinden şekillenen anlaşmazlık iki ülke arasında karşılıklı güvensizliğin yönlendirdiği bir soğuk savaşın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Kaya, 2016: 658). Bugün iki devlet arasında bölgesel bir hegemonya yarışın yaşandığı saha olan Batı Sahra üzerindeki mücadele diplomatik ve stratejik rekabet üzerinden devam etmektedir. Bu noktada Fas hemen yanı başında menfaatlerini tehlikeye düşürecek bir bağımsız devlet istemezken Cezayir ise Fas'ın hakimiyetinin tanındığı bir Batı Sahra istememektedir (Ammour, 2006: 6). İki "*sahte kardeş*" olarak da tanımlanan Cezayir ve Fas fiili olarak Batı Sahra meselesi üzerinden bir sıcak çatışmaya girmeseler de resmî açıklamalar, suçlamalar, medya ve diplomatik tutumlar üzerinden birbiriyle mücadele etmektedirler (Baghzouz, 2007). 1991'den günümüze ulaşan kendi kaderini tayin için referandum görüşmeleri bir sonuca varmazken Fas bölge için otonomi, Polisario ise bağımsızlık istemektedir. Bu anlaşmazlık sürecin tıkanmasına yol açarken bu durum özellikle Fas-Cezayir ilişkilerinin de gergin seyretmesine neden olmaktadır (Kaya, 2016: 659). Aslında 90'lı yılların sonuna doğru Cezayir Devlet Başkanı Buteflika ve Fas Kralı II. Hasan ilişkileri iyileştirme yönünde inisiyatif almışlarsa da II. Hasan'ın ölmesiyle birlikte bu süreç tıkanmış ve ilişkiler yeniden olumsuz yönde seyretmiştir (Zoubir, 2000: 57-59). Bugün ilişkilerin seyrine baktığımızda da aslında halen gerginliğin mevcut olduğu ve söylem noktasında da Batı Sahra meselesinin bir argüman olarak önemini koruduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Cezayir Devlet Başkanı Abdulmecid Tebbune konuyla ilgili şu açıklamada bulunmuştur: *Bir oldubitti politikası beyhude bir çabadır. "Bir çözüm bulunamayışının üzerinden 45 sene geçti. Tek çözüm yolu self-determinasyon referandumudur"* (TSA, 2020). Fas tarafı ise özellikle ABD'nin Fas'ın Batı Sahra üzerindeki hakimiyetini tanıyacak olmasının ardından Cezayir'in çabalarını diplomatik başarısızlık olarak görmektedir (Le 360, 2020). Sonuç olarak baktığımızda Cezayir-Fas ilişkileri sömürge sonrası dönemde oluşan ulus-devlet inşası ve bölgesel güç politikalarının bir sonucu olarak görülmektedir (Zoubir, 2000: 69). Bu anlamda bu bölüme kadar realist teori üzerine bir giriş yapıldıktan sonra Batı Sahra meselesinin bir probleme nasıl dönüştüğü ve bölgenin jeopolitik ve ekonomik açıdan çekici yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonrasında ise bölge üzerinde mücadele gösteren Fas ve Cezayir politikaları ile birlikte iki ülkenin ilişkileri ele alınmıştır. Bundan sonraki bölümde ise girişte ele alınan realist teori bağlamında meselenin Cezayir politikaları açısından değerlendirilmesi yapılacaktır.

## Realist Teori Açısından Cezayir'in Fas Karşıtı Tutumunun Değerlendirilmesi

Uluslararası ilişkilerin en eski teorisi olan realist teori dünya üzerindeki birçok olayın ve olgunun anlaşılmasında ve analiz edilmesinde başvurulabilecek bir çerçevedir. Nitekim insan doğası ve davranışları üzerinden yola çıkarak uluslararası ilişkileri yorumlayan klasik realist akım bu çalışmada başvurulan ana çerçevedir. Bu anlamda buraya kadar verilen teori ve vaka detaylarının harmanlanacağı bu bölüm, tamamen olmasa da Cezayir'in Batı Sahra politikasının realist teoriyle nasıl örtüştüğü konusunda bizlere bir fikir verecektir. 45 yıldan beridir bir çatışma alanı olarak tanınan Batı Sahra meselesi Kuzey Afrika'nın iki komşu devleti olan Fas ve Cezayir arasında bir mücadele alanı olagelmiştir. Bağımsızlıklarını birbirlerine yakın tarihlerde alan bu iki devlet farklı sömürge tecrübeleri yaşamış ve bunu sonuçları günümüzdeki devlet profillerine de yansımıştır.[5] Fas'ın bağımsızlığının elde ettikten sonra irredentist politikaları çerçevesinde komşularıyla ilişkiler gütmesi bugün var olan anlaşmazlıkların da temelini oluşturuyor denebilir. Nitekim 1975'te Batı Sahra'yı kontrol altına almadan önce Fas, Büyük Fas İdeali çerçevesinde komşularının da topraklarında hak talebinde bulunmuştur. Bu anlamda Batı Sahra'nın tümü üzerinde hak iddia edip bölgeyi kontrol altına alan Fas, Cezayir'in de batı bölgesi üzerinde hak iddia etmiştir. Bunun sonucu ise Cezayir ile 1963 yılında tartışmalı sınırlar yüzünden yaşanmış olan Kum Savaşı ile başlamış ve günümüze Batı Sahra üzerindeki güç mücadelesi üzerinden ulaşmıştır (Başıbüyük Tekin, 2019: 49-52). Batı Sahra meselesinin günümüze kadar çözülememiş olması aslında realist teorinin uluslararası ilişkilerin ana aktörü olan devletleri yönetecek bir üst yönetim yoktur teziyle uyuşmaktadır. Nitekim BM henüz İspanyollar bölgeden ayrılmadan önce meseleye dair kararlar almış olup sonrasında Fas'ın ilhakının kınayan ve bölgede self-determinasyon için referandum yapılması yönünde girişimlerde bulunmuştur. Ancak bölgede Minorsu'nun varlığına rağmen 45 yıldan beridir self-determinasyon ortamının sağlanması anlamında olumlu bir gelişme yaşanmamıştır. Bu anlamda BM aslında ne Fas'ın politikalarını değiştirebilmiş ne de Batı Sahra'da muhtemel bir referandum ortamı oluşturabilmiştir (Şemşit, 2016: 30). Bugün bölgenin %80'ini kontrol eden Fas 1975'ten bu yana Polisario Cephesi ile mücadele etmektedir. Hem Fas'a hem de Batı Sahra'ya komşu olan Cezayir ise bölgede kendisinden güçlü bir Fas istemediği için Polisario Cephesi'nden yana tavır almakta ve bu yönde politikalar gütmektedir. Cezayir için bağımsız bir Batı Sahra'nın varlığı kontrolü Fas'ta olan bir Batı Sahra'dan daha evladır. Bu açıdan Hobbes'in iki kişinin aynı anda sahip olamayacağı şey güvensizliğe ve düşman olmaya yol açar düşüncesi mevcut durumu açıklamamıza yardımcı olabilir. Hobbes bu durumu uluslararası ilişkilerde "devletler-menfaatler-menfaat çakışması" ile açıklıyor (Ertoy, 2019: 4). Bunu konumuz açısından karşılığı ise şöyledir: Devletler Fas ve Cezayir'i, menfaat, Batı Sahra üzerinden bölgesel güç olma isteği; menfaatlerin çakışması ise iki devlet arasında var olan Batı Sahra anlaşmazlığıdır.

Cezayir için Fas'ın bölge üzerindeki kontrolü bir tehdit olarak algılanmakta ve kendini güvende hissetmemektedir. Bunun gereği olarak ise Fas'a karşı bağımsızlık mücadelesi veren Polisario Cephesi ve SADC'a destek sağlanarak aslında bir nevi güç dengesi kurmaya çalışmıştır. Güç dengesi farklı şekillerde olabilir bu anlamda daha önce verilen örneklerden ittifak oluşturma Cezayir için güç dengesi oluşturmada başvurulan strateji olmuştur denebilir. Aslında Cezayir her ne kadar meseledeki rolünü açık bir şekilde kabul etmese de askeri, ekonomik, lojistik ve diplomatik anlamda geçmişten günümüze her türlü desteği Polisario ve SADC'a sağlamıştır (Martin, 2011: 57). Burada güç dengesi itibariyle ittifak oluşturmanın realist teorideki en temel benzeri M.Ö. 5.yy'da yaşanan Peloponnez Savaşı'dır. Realist teorinin ilk temsilcilerinden olan Thucydides savaşın esas sebebinin Atina'nın artan gücünün Sparta'da korkuya neden olmasıdır. Buna göre Sparta güvenliğini sağlamak ve bu gücü durdurmak için Atina'ya karşı ittifak yolunu seçmiş ve savaşa girmiştir (Ersoy, 2017: 167). Cezayir örneği üzerinden bakıldığında her ne kadar doğrudan bir savaşa girilmemiş olsa da 1975'ten 1991'e kadar süren Fas-Polisario çatışmalarında sağlanan destek güç-güvenlik ilişkisinden yola çıkılarak anlaşılabilir. Cezayir açısından Fas'ın yayılmacı politikasına bir cevap olan bu destek doğrudan bir savaş olmasa da güvenliğini sağlamak açısından önemli bir politika olarak değerlendirilebilir. Clausewitz'in savaşı da siyasetin bir parçası olarak görmesi (Karaosmanoğlu, 2007: 72) aslında çatışma döneminden beri gelen Cezayir-Polisario birlikteliğini anlamlı kılmaktadır. Hobbes, insan tabiatında üç ana çekişme sebebinin olduğunu söyler: rekabet, güvensizlik ve şan (Ersoy, 2017: 169). Cezayir'in Fas karşıtı politikasını bu üç sebep üzerinden şu şekilde değerlendirebiliriz: Rekabet anlamında Fas ve Cezayir bağımsızlıklarından bu yana bölgesel güç olmak için birbirleriyle mücadele etmektedir; Güvensizlik açısından her iki devlet de güce tek başlarına sahip olmak istedikleri için birbirlerine güvenmemektedir; Şan konusu Cezayir gibi kanlı bir bağımsızlık sürecinden geçmiş olan bir devlet için ezilen bir halkın mücadelesine destek olarak görülmektedir. Jeopolitik konumu ve ekonomik anlamda sağlayacağı avantajlar açısından çekici olan bölge, her iki devletin de kontrolü ve sürecin idaresini diğerine bırakmama noktasında mücadele ettikleri bir saha olarak uluslararası ilişkiler önemini korumaktadır. Çalışma boyunca da tekrar edildiği gibi Cezayir zaten daha önceden var olan tartışmalı sınırlar meselesi üzerinden Fas'ı bölgede kendisine bir tehdit olarak görmüştür. Fas'ın Batı Sahra'yı kontrol altına almasıyla birlikte ise Cezayir hem bölgesel güvenlik hem de

[5] Fas sömürge dönemini Cezayir'e kansız bir şekilde atlatıp muhafazakâr monarşi ile bugün varlık gösterirken Cezayir daha kanlı ve acılı bir süreç yaşamış olup sosyalist bir yapı göstermektedir.

bir güç mücadelesi açısından çıkarlarını korumak ve güvenliğini sağlamak için Fas karşıtı bir Batı Sahra politikası yürütmüştür.

## Sonuç

Uluslararası ilişkilerin kadim bir geleneği olan Realizm, geçmişten bugüne uluslararası ilişkileri anlama ve anlamlandırmada sıklıkla başvurulan bir teori olmuştur. 45 yıldan beridir devam eden Batı Sahra meselesinin Cezayir politikaları üzerinden ele alınmaya çalışıldığı bu çalışma da realist teorinin kabul ettiği tezler ve temsilcilerin düşünceleri üzerinden ele alınmıştır. Bu politikaların her yönüyle realist teoriye uyduğu yönünde bir iddia ortaya konulmasa da Fas karşıtı politikalar olarak değerlendirildiklerinde genel anlamda realist teorinin tezleriyle uyum sağlandığı görülmüştür. Bu anlamda Kuzey Afrika'nın iki büyük devleti olan Cezayir ve Fas için Batı Sahra meselesi -her ne kadar uluslararası ilişkilerde donmuş veya unutulmuş çatışma olarak tanımlansa da- tazeliğini korumaktadır. Güncel anlamda Fas bölgenin %80'lik kesimini kontrol ederken Polisario Cephesi/SADC ise kalan %20'lik kesimini kontrol etmektedir. 1975'te başlayan bu mesele 1991'e kadar çatışma süreci sonrasında ise self-determinasyon referandumunun sağlanması için müzakere süreci olmuştur. Fas bu süre içerisinde bölgede etkinliğini her anlamda arttırırken Polisario/SADC ise hamisi olarak görülen Cezayir desteğiyle mücadelesini sürdürmeye çalışmaktadır. Cezayir için realist açıdan bölgedeki Fas egemenliği bir tehdit ihtiva ettiği için Batı Sahra'ya verilen destek bir gereklilik olarak önemini korumaktadır. Bölgesel güç olma ve birbirlerine üstünlük sağlama mücadelesinde olan Fas ve Cezayir aslında bağımsızlıklarından bu yana mücadele içerisindedirler. Fas'ın genişlemeye yönelik politikaları Cezayir için bir güvenlik problemine dönüşmüştür. Batı Sahra ise bu anlamda Cezayir açısından ilk etapta güvenlik için güç dengesinin sağlandığı bir saha sonrasında ise jeopolitik konumu itibariyle bölgesel rekabette -bağımsız bir Batı Sahra ortaya çıktığı taktirde- öne geçeceği bir alan olarak önem arz etmektedir. Bu anlamda Cezayir'in politikalarının ve tutumunun Fas ile yaşadıkları mücadele süresince devam edeceği öngörülebilir. Son olarak ise meseleyle ilgili üç muhtemel gelecek belirtilebilir: Ya her zeminde (hukuki, diplomatik vb.) tanınmış/kabul almış meşru bir Fas egemenliği oluşacak ya self-determinasyon ile bağımsızlığını kazanmış ve Cezayir'e yakın bir Batı Sahra devleti ortaya çıkacak ya da son olarak bugüne kadar devam eden belirsiz süreç aynı fay hatlarıyla yaşanmaya devam edecektir.

## Dipnotlar

[1] Batı Sahra'nın başkenti olarak bilinmekte ancak 1975'ten beridir Fas tarafından kontrol edilmektedir.
[2] Frente Popular de Liberación de Saguía el Hamra y Río de Oro/Saguia el Hamra ve Rio de Oro'nun Kurtuluşu İçin Halk Cephesi
[3] 6 Kasım 1975 Yeşil Yürüyüş: Fas Kralı II. Hasan'ın çağrısıyla yaklaşık 350.000 Faslı ellerinde Kur'an ve Fas bayraklarıyla Batı Sahra'ya yürümüş ve bugün ülke tarihinde ulusal bir anlam kazanmıştır.
[4] Yeşil Yürüyüş
[5] Fas sömürge dönemini Cezayir'e kansız bir şekilde atlatıp muhafazakâr monarşi ile bugün varlık gösterirken Cezayir daha kanlı ve acılı bir süreç yaşamış olup sosyalist bir yapı göstermektedir.

## Kaynaklar

Ammour, L. A qui profite le gel du conflit du Sahara Occidental, *NATO Research Paper*, No: 30, s. 2-7. 2006.
Arı, T. Uluslararası İlişkiler Teorileri, Bursa: Aktüel Yayınları. 2018.
Aydın, M. Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği, *Uluslararası İlişkiler,* Sayı 1, s. 33-46. 2004
Babouche, Y. Plus de 173.000 refugies sahraouis dans les camps de Tindouf, *TSA*, 2018. https://www.tsa-algerie.com/plus-de-173-000-refugies-sahraouis-dans-les-camps-de-tindouf/ (E.T: 14.01.2023)
Baghzouz, A. Le Maghreb, le Sahara occidental et les nouveaux défis de sécurité, *L'Année du Maghreb*, Sayı 3, s. 523-546. 2007.
Başıbüyük Tekin, N. Donmuş Sorun Olarak Batı Sahra Anlaşmazlığı, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi. 2019.
Bayram, M. Sahra Arap Demokratik Cumhuriyeti'nin Diplomatik Ontolojisi, *Liberal Düşünce Dergisi,* Sayı 95, s. 167-185. 2020
Belkaïd, A. La diplomatie algérienne à la recherche de son âge d'or, *Politique étrangère*, Sayı 2, s. 337-344. 2009
Bontems, C. La Guerre du Sahara Occidental, Paris: Presse Universitaires de France. 1984
Boutebour, D. Les déroutes diplomatiques algériennes se multiplient, Le 360, 2020 https://m.le360.ma/afrique/algerie/politique/2020/12/15/32863-les-deroutes-diplomatiques-algeriennes-se-multiplient-32863 (E.T: 14.01.2023)
Buteau, G. Le Maroc Au Sahara Occidental, 1975-2005: Trente Ans D'une Quete Pour La Souverainete, Université Lyon 2 Instıtut d'Etudes Politiques Lyon. 2015.

http://doc.sciencespolyon.fr/Ressources/Documents/Etudiants/Memoires/Cyberdocs/MFE2005/buteau_g/pdf/buteau_g.pdf (E.T: 14.01.2021)

Caner, C, Şengül, B. Kuzey Afrika'da Bir Bağımsızlık Mücadelesi Analizi: Polisario Cephesi ve Sahra Arap Demokratik Cumhuriyeti (SADC), *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 21, s. 1321-1353. 2019.

Correale F. ve Martin, J.C.G. Sahara occidental: mémoires coloniales, regards postcoloniaux, *Les Cahiers d'EMAM*, 2015. https://journals.openedition.org/emam/757 (E.T: 10.01.2023)

Crisis Group, Western Sahara: Out Of The Impasse, 2017. https://www.files.ethz.ch/isn/32587/66_western_sahara.pdf (E.T: 14.01.2023)

D'othée, N.J. Le Greenwashing Marocain Et L'occupation Du Sahara Occidental, 2016. https://www.cncd.be/Le-greenwashing-marocain-et-l (E.T: 14.01.2023)

Dursun, H. R. Realizmin Realist Bir Eleştirisi Olarak Raymond Aron ve Uluslararası İlişkiler Kuramı, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, s. 67-85. 2017.

Düzgün, D.M. Realizm Teorisinin Ortaya Çıkışı ve Gelişme Evreleri, *Karadeniz Uluslararası Bilimler Dergi,* Sayı 47, s. 256-276. 2020.

Ethier, D. Introduction aux relations internationales, 2010. https://books.openedition.org/pum/6405 (E.T: 10.01.2023)

Ersoy, E. Realizm, ed. R. GÖZEN, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, s. 159-186, İstanbul: İletişim Yayınları. 2017.

Şemşit, S. Batı Sahra Sorunu ve Avrupa Birliği, ed. U. B. YILDIZ, *Avrupa Birliğinin Bölgesel İhtilaflara Yönelik Politikaları*, Ankara: Detay Yayıncılık. 2016. https://www.academia.edu/28829403/Bat%C4%B1_Sahra_Sorunu_ve_Avrupa_Birli%C4%9Fi_Western_Sahara_Conflict_and_the_European_Union_ (E.T: 12.01.2023)

Erşen, E. Jeopolitik ve Uluslararası İlişkiler, 3 Şubat 2020. https://kureselcalismalar.com/jeopolitik-ve-uluslararasi-iliskiler/ (E.T: 12.01.2023)

Ertoy, B. Uluslararası İlişkilerde Realist Geleneğin Dönüşümü ve Neoklasik Realizm, *Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, s. 1-26. 2019.

Falloul, M.M. El Sahara Marroqui, Saarbrücken: Editorial Acdemica Espanola. 2014.

Faty, M. La politique de sécurité et de stabilité au Maghreb, Yayımlanmış Doktora Tezi, Université De Reims Champagne-Ardenne École Doctorale Sciences De L'homme Et De La Societe. 2016.

Garcia, M.M. El Sahara Occidental Y Sus Recursos Naturales: Perspectiva Histórica Y Jurídico Internacional, *Mınısterio de Asuntos Exteriores, Union Europea Y Cooperacion, Escuela Diplomatica*, 2018. https://www.usc.es/export9/sites/webinstitucional/gl/institutos/ceso/descargas/TFM_Martinez_Sahara_Occidental_recursos_natu.pdf (E.T: 14.01.2023)

Guıbbaud-Navaud, C. Les ressources naturelles au Sahara occidental: des ressources exploitées politiquement au sein d'un conflit aux enjeux régionaux et internationaux, 2016. https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-01431169/document (E.T: 14.01.2023)

Haser, D. Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Soğuk Savaş Sonrası Dönem Güvenlik, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2018.

Idir, A. Tebboune: «Il n'y a qu'une seule issue au conflit au Sahara occidental», TSA, 2020. https://www.tsa-algerie.com/tebboune-il-ny-a-quune-seule-issue-au-conflit-au-sahara-occidental/ (E.T: 14.01.2023)

I Mas, A.S. La question du Sahara dans la dynamique géopolitique du Maghreb, *Confluences Mediterranee*, Sayı 31, s. 119-134. 1999.

Karaosmanoğlu, Ali L. Muhteşem Ortaklık: Kant ve Clausewitz, *Uluslararası İlişkiler,* Sayı 14, s. 161-183. 2007.

Kaya, T. Ö. Bölgesel Bir Kompleks Olarak Mağrip, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, s. 639-666. 2016.

Keyik M., Erol, M.S. Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi Kavramları, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi,* Sayı 3, s. 12-49. 2019.

Martın, L. Le dossier du Sahara occidental, *Les Cahiers de l'Orient*, Sayı 102, s. 43-57. 2011.

Martres, J.L. De La Nécessité D'une Théorie Des Relations, *AFRI,* Sayı 3, s. 19-41. 2004.

Mohsen-Fınan, K. *Sahara occidental: Les enjeux d'un conflit régional*, 1997. https://www.cairn.info/sahara-occidental--9782271055149-page-15.htm (E.T: 10.01.2023)

Mohsen-Fınan, K. Ni paix ni guerre au Sahara Occidental, *Foundation pour lla recherche strategique Observatoire du monde arabo-musulman et du sahel*, 2016. https://www.frstrategie.org/sites/default/files/documents/programmes/observatoire-du-monde-arabo-musulman-et-du-sahel/publications/1.pdf (E.T: 14.01.2023)

Özsavaş Atay, S. Klasik Jeopolitik Yaklaşımlar ve Eleştirel Jeopolitik Söylem, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Sayı 8, s. 144-155. 2016.

RFI, Le Maroc poursuit sa «diplomatie des consulats» au Sahara occidental, 1 Kasım 2020. https://www.rfi.fr/fr/afrique/20201031-le-maroc-poursuit-diplomatie-consulats-sahara-occidental (E.T: 14.01.2023)

Senat, Maroc 1999-2019: vingt ans de modernisation, 2019. http://www.senat.fr/ga/ga155/ga15512.html (E.T: 14.01.2023)

Switzerland: State Secretariat for Migration, Sahara occidental: processus de paix, institutions sahraouies, droits de l'homme, migration, 2008. https://www.refworld.org/docid/49afd771 (E.T: 14.01.2023)

Yılmaz, K. ve Kemal, L. *Duvarın Ardındaki Ülke Batı Sahra*, 2020. https://actafabula.net/duvarin-ardindaki-ulke-bati-sahra/ (E.T: 14.01.2023)

Zoubir, Y. Algerian-Moroccan relations and their impact on Maghribi integration, The Journal of North African Studies, Sayı 5(3), s. 43-74. 2000.

Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

# ALGERIA'S ANTI-MOROCOAN POLICY OF WESTERN SAHARA IN THE CONTEXT OF CLASSICAL REALIST THEORY

**Yasin Şahin**

**ABSTRACT**

The Western Sahara issue, which is seen as a "frozen or forgotten" conflict in international relations, has not made any serious progress in resolving the issue for 45 years. Although there has been a referendum negotiation process carried out under the supervision of the UN since 1991, the attitude of the Moroccan side to protect its interests plays a major role in failure of the negotiations. Western Sahara region, which gives Morocco a great advantage in terms of being a regional power, is also a serious issue for Algeria and this situation has caused a power struggle between the two neighboring states. In this sense, in terms of realist theory, Western Sahara policies of Algeria against Morocco will be discussed in this study. In this respect, first a theoretical framework and then a basis for the case will be formed, and then the study will be concluded by creating a bridge between the theory and the case.

**Keywords:** Western Sahara, Morocco, Algeria, Realist Theory, Power